

hyklersk og forløjet. S. burde med hensyn til denne have anlagt samme betragtning som m. h. t. propagandaen mod Frankrig, at tysk nationalisme næredes af had mod den anden nation. Hvordan tingene stilles på hovedet, ses f. eks. af udtalelserne om historikeren Lorenz von Stein, født i Ekernforde, død i Wien (II, 180), om hvem det hedder, at han var dybt engageret i de »nordelbiske« hertugdømmers kamp for deres forfatningsretlige særstilling og »um die Muttersprache«! Det sidste må vel i den forbindelse betyde, at han bekæmpede de dansktalende nordslesvigeres ønske om dansk rets- og forvaltningsprog, hvor det var kirke- og skolesprog.

På en dansk virker S.s gentagne udtalelser om »den tragiske udgang af den første verdenskrig« selvfølgelig fremmed. S.s betragtning her bestemmes også af, at han er tysk-østriger og ser på Østrigs opløsning, »en uoprettelig skade for menneskeheden«, som fremkaldt af kortsynethed og nationalistisk forblindethed (II, 91, sml. 338). Mon han vilde anlægge samme synspunkt på det danske monarkis opløsning?

S.s omtale af nationalsocialismen og dens historiefilosofi er ret kort. Han overlader eftertiden at analysere de historieanskuelser, der som ideologisk overbygning voksede sammen med nationalsocialismens praktisk-politiske bevægelse (II, 361). I øvrigt forekommer hans bedømmelse undskyldende, og Versailles-freden må også her holde for som delvis forklaring. Når han siger (II, 362), at nationalsocialismen til sidst satte Europa og verden i flammer og styrtede »mange millioner af tyske og ikke-tyske mennesker i navnløs ulykke og kaos«, vil de fleste ikke-tyskere jo nok finde denne rækkefølge af nazismens ofre underlig.

Imidlertid må det fremhæves, at S. stærkt tager afstand fra magtdyrkelse og fra den opfattelse, at staten er ubundet af moralske love. I det smukke slutningskapitel betoner han, at staten atter må betragtes som retfærdighedens, rettens og moralens tjener, ikke som mål i sig selv eller herre over retten. Han fastholder, skønt tilhænger af en begrænset »historisme«, værdiernes absolutte gyldighed og hævder, at der for historikeren ved siden af den »eigennationale Wertwelt« også gives en »overnational værdiorden«, hvis kilder klarest udspringer fra den kristelige universalisme og den idealistiske humanisme.

Holger Hjelholt.

Til Friedrich Meineckes 90-årsdag — 30. oktober 1952 — udsendte *Historische Zeitschrift* et større hæfte med afhandlinger

(bd. 174, hæfte 2, s. 225—514) som festskrift, tilegnet M. af »venner og elever«. Det indledes med en smuk hilsen fra den vesttyske republiks sympatiske præsident Theodor Heuss og indeholder både en levnedsskildring af M. (ved Walter Goetz) og en bibliografi over hans arbejder. Hovedindholdet er dog en række afhandlinger væsentlig af idéhistorisk karakter, der alle i større eller mindre grad knytter sig til M.s egen forskning. M.s navn og værker forekommer i disse afhandlinger så hyppigt, at allerede dette udgør en sjælden hyldest til festskriftets modtager. Når Srbik i sit ovennævnte værk (II, 292) siger om M., at han var ikke kaldet til at blive fører for de mange, er dette dog rigtigt nok. Sandt er det også, hvad schweizeren Walther Hofer i sit bidrag: *Geschichte und Politik* (s. 297) til festskriftet konstaterer, at M.s bestræbelser for at skabe et nyt syn på tysk og europæisk historie ikke fandt større genklang i Tyskland. Karakteristisk for tidsforholdene er, at af bidragsyderne til hæftet er de tre tyskere, der er professorer i Amerika, medens en 4., Hans Rothfels, fra Amerika er vendt tilbage til Vesttyskland.

Den længste afhandling skyldes S. A. Kaehler: *Realpolitik zur Zeit des Krimkrieges — eine Säkularbetrachtung*. Dens enkelte stykker synes lidt løst sammenføjede. Men fængslende er det at læse om den østrigske udenrigsminister grev Buols »diplomatisk revolution« af 2. dec. 1854, d. v. s. Østrigs traktat med vestmagterne, og om Cavours udholdende kamp for at blive vestmagternes allierede. Sammen med disse »realpolitikere« skildres realpolitikens teoretiske forfægttere: A. L. v. Rochau og Treitschke. Af megen almindelig interesse er afhandlinger som Eduard Sprangers: *Aufgaben des Geschichtsschreibers* med udgangspunkt i Wilhelm v. Humboldts tale »Über die Aufgabe des Geschichtsschreibers«, Gerhard Masurs klare, både anerkendende og kritiske undersøgelse over Arnold Toynbees *Philosophie der Geschichte*, Hofers ovennævnte bidrag og Hans Rothfels' *Grundsätzliches zum Problem der Nationalität* med redegørelsen for den forskellige vægt, som man i vest og øst har lagt på henholdsvis det subjektive og objektive i nationalitetsbegrebet. Uden i nogen måde at ville forklejne de unævnte bidrag (af D. Gerhard, H. Holborn og W. Mommsen) vil jeg dog fremhæve hæftets sidste, Ludwig Dehios stilistisk så smukke afhandling: *Gedanken über die deutsche Sendung 1900—1918* med dens åbne fremhævelse af de pågældende tyske kredses storpolitiske offensive mål. Dehio, den ene af *Historische Zeitschrifts* udgivere, har i øvrigt foruden ved sin virksomhed for dette festskrift bidraget til at hylde M. ved en, nu trykt festtale på 90-årsdagen: *Friedrich Meinecke, der Historiker in der*

Krise (Colloquium-Verlag, Berlin-Dahlem, 1953). Her gives i sammentrængt form et smukt billede af M.s personlighed og forskergerning. Storheden i denne ses af, at Dehios sammenstilling af M. med Ranke og Jacob Burckhardt føles naturlig.

Holger Hjelholt.

Det er vist almindelig anerkendt, at kapitalismen i Vest- og Nordeuropa i 17. og til dels 18. årh. nåede sin kraftigste udvikling i Holland og specielt i Amsterdam, og at denne bys erhvervsformer i betydelig udstrækning dannede mønster for og gav impulser til den noget senere udvikling af kapitalismen i de omliggende lande, navnlig England, Frankrig og de Skandinaviske riger. Des mærkelige er det, at der hidtil ikke synes at være gjort forsøg på at give en alsidig og sammenfattende skildring af kapitalismen i Amsterdam, dens karakter og udvikling.

Et sådant forsøg er nu for 17. årh.s vedkommende gjort af den Nordamerikanske historiker Violet Barbour med værket *Capitalism in Amsterdam in the Seventeenth Century* (Baltimore, 1950, 171 sider). Forf. oplyser i sit forord, at hun oprindeligt vilde have behandlet emnet i et kapitel i et planlagt værk om rivaliteten mellem Engelsk og Hollandsk handel i 17. årh., men at det voxede ud over denne ramme og antog selvstændig form. Det er der næppe grund til at beklage. Med sine kun godt 130 textsider synes den foreliggende bog at give en overraskende fyldig gennemgang af den Amsterdamske kapitalismes grundlag, udvikling og forskellige ytringsformer, afrundet med en sammenfattende bedømmelse af dens almene karakter. Fremstillingen hviler først og fremmest på et overordentlig omfattende kendskab til litteraturen, både til den samtidige og til senere videnskabelige behandlinger. Til supplerung heraf er i nogen grad inddraget arkivmateriale fra Public Record Office i London, Algemeen Rijksarchief i Haag og Gemeente Oud-Archief i Amsterdam. I det sidstnævnte arkiv, hvis store righoldighed, navnlig på notararkiver, gør det vanskeligt at bruge for forskningen, har den dærværende arkivmand dr. Simon Hart — hvis generøse hjælp også en del Nordiske historikere har nydt godt af — hjulpet forf. til at drage interessant stof frem.

Som udgangspunkt gives en skildring af det Amsterdamske markedes opvæxt, af byens udvikling fra en ikke ubetydelig søfarts- og varehandelsby i 16. årh., udledende sin trivsel af en betydelig handelsflåde og en mellemandel baseret på vareudvexlingen